
Národní identita

Helmut Wagner

Všechny národy Evropy se v současné době více či méně nacházejí v hluboké krizi své orientace a identity. Není to jen ruské nebo německé specifikum. Jsou tím postiženy všechny národy našeho kontinentu. Přitom se nejedná o nic jiného než se chtít nechtě oprostit od hluboce zakořeněných, tradičních modelů myšlení a chování. Nelze se tomu nijak vyhnout, mají-li mít evropské národy nejen minulost, ale i budoucnost.

Tato budoucnost je nejistá, což nelze popřít. Nejsou k dispozici žádné vyzkoušené a osvědčené vzory pro společně organizované soužití evropských národů. Zároveň je však jisté jedno. Tuto společnou budoucnost nelze vytvářet použitím starých formulí a zásad, nýbrž tvorbou koncepcí budoucího řádu. Platí to pro národy střední Evropy, jejichž okolí se zhroutilím sovětského impéria radikálně změnilo; platí to však i pro národy západní Evropy, jejichž integrační snahy jsou v důsledku dohod z Maastrichtu bezprostředně před kvalitativním skokem. Teprve teď si totiž ujasňují, do čeho se po roce 1945 vlastně pustily, když začaly budovat integrovanou Evropu. Je to totiž něco naprosto nového, není to obyčejná přízemní stavba, nýbrž mnohapatrová budova – jako Mont-St.-Michel.

Je tedy namíste připomenout, že všechny evropské národy nezůstávají ušetřeny nutnosti najít především své odpovídající místo v nové Evropě. Všechny, jak se zdá, mají s tím značné potíže. Platí to zejména o velkých a historických národech Evropy.

Vzájemná spojitost této výzvy, s níž jsou v dané chvíli konfrontovány všechny evropské národy, může být pro Rusko, které po skutečně dramatických okolnostech a složitých oklikách nachází samo sebe, jen částečnou útěchou. Může však podpořit jeho poznání, že není se svými problémy samo, že není na žádné ztracené vartě, nýbrž že má partnery osudově spřízněné, kteří se buď už dříve potýkali se stejnými krizovými symptomy, nebo jsou s nimi konfrontováni právě dnes. Jak reagovaly jednotlivé národy na zpochybnění své identity?

Krise „okrajové“ mocnosti Velké Británie

Velká Británie patřila v minulosti – stejně jako Rusko – k evropským okrajovým mocnostem. Toto privilegium být na okraji Evropy, být nepřemýšlitelný, a přesto vyrovnávat soustavu evropských států, je hluboce zapsáno ve vědomí Angličanů. Není proto divu, že se dlouhý čas zdráhali a mnoho z nich se zdráhá dodnes spojovat svůj osud natrvalo s osudem evropského kontinentu. Vstup do evropského společenství národů je totiž (a to je nepochybně) odsouvá z příjemného postavení „kočho Evropy“ do chladné periferie, dělá z nich zeměpisně handicapovaný „okrajový stát“ Evropy.

Tato abdikace není vůbec snadná. Nezachránila snad Velká Británie nejméně třikrát za posledních 150 let vlastnoručně evropskou svobodu: před napoleonskou, vilémovskou a hitlerovskou nadvládou? A neměla z toho pokaždé zisk? Na to nelze tak lehce zapomenout. Zásluhy, které si získala, také nemusí upadnout v zapomnutí. V roce 1945 se však ukázalo, že nebyla schopna uchránit evropskou svobodu před sovětskou nadvládou. Našla se za ni – bohuďák – rovnocenná náhrada v podobě USA. Velká Británie se však od té chvíle dostala do mezinárodního politického ústraní.

Winston Churchill ještě v roce 1946 předpokládal, že si Velká Británie své privilegio-

vané postavení v Evropě dokáže udržet i do budoucna. Popřál tehdy Francii a Německu jako motorům evropského sjednocení hodně štěstí, nedokázal si však vůbec představit, že by budoucnost Velké Británie mohla být po boku podřízených národů Evropy.

Tuto lekci Velká Británie mezitím pochopila, což ovšem neznamená, že by se stala průkopníkem evropské integrace. Naopak, brzdí ji, kde může. Má dodnes nesmírné potíže tvářit se v nové roli jako jeden z dvanácti členských států Evropských společenství vůči ostatním přátelsky.

„Doučování“ v dějinách přimělo Velkou Británii k dobrovolnému vstupu do Evropských společenství, kam musela vstoupit v nejvlastnějším zájmu. Bylo to slavnostně zpečetěno referendem z roku 1975. Že k tomu došlo, na tom má ovšem svůj podíl nejen nezadržitelný rozpad britského Commonwealthu. Bylo to především důsledkem skutečnosti, že Velká Británie se v porovnání s šesti kontinentálními státy, sdruženými od roku 1958 v Evropském hospodářském společenství, dostávala ekonomicky do pozadí. Ukázalo se, že ji, odkázanou samu na sebe, vlastně odepsaly. Když už bylo nakonec zcela očividné, že Velká Británie, která se kdysi mohla právem chlubit tím, že byla koncem 19. století nejsilnější průmyslovou velmocí světa, ve druhé polovině 20. století v příjmu na jednoho obyvatele zaostala za někdejšími průmyslovými opozdílci jako Itálie, byl konec s britskou pýchou. Velká Británie se chtě nechtě dopracovala k poznání, že její budoucí místo je v Evropě, a to jako prostého člena Evropských společenství, tedy nikoli mimo Evropu.

Jestliže tedy pro Velkou Británii neexistuje alternativa k členství v Evropských společenstvích, tím méně existuje pro ostatní evropské národy. Samostatná cesta by neprospěla natrvalo nikomu z nich. Škodily by tím jen samy sobě.

To ovšem ještě není všechno. Velká Británie nebyla nucena prožít jen rozpad své někdejší světové říše a vstoupit do Evropských společenství. Sama nyní stojí před rozpadem, začíná vlastně její rozpouštění. Její části, z nichž se za svou mnohasetletou historií postupně vytvářela, jdou vlastní cestou. Pokud jde o Skotsko a Severní Irsko, je to víceméně hotová věc. Skotsko se od staletého panství Westminsteru odděluje a usiluje o bezprostřední samostatné členství v Evropských společenstvích. A Severní Irsko, jak to v dané chvíli vypadá, si najde své místo spíš v irském než v britském státním svazku. To zcela jistě nenechá v klidu ani obyvatele Walesu. Tak či onak, ať už jako federace, nebo samostatně, kostky o osud Velké Británie jsou zřejmě vrženy. Jako centralistický stát nemá budoucnost. Buď se rozpadne jako československý stát, nebo – pokud už na to není příliš pozdě – vytvoří federaci rovnoprávných národů v rámci a pod hlavičkou Evropských společenství.

Ať už se s Velkou Británií v budoucnu stane cokoli, jedno se zdá jasné. Její vitální národy – Severní Irové, Walesané a Skotové a samozřejmě i sami Angličané – ji přežijí. Ostatně z historického pohledu to není absolutně nic mimořádného. Je to spíš zcela normální. Velká Británie teď prožívá přesně to, co před ní prožívali jiní – např. Prusko, Rakousko-Uhersko, Československo i Rusko. Všechny tyto útvary měly takřka jíc svůj čas. Musely by být doslova „vynalezeny“, kdyby byly neexistovaly. Ovšem v jiných dobách jsou už jen anachronismem, končícím na hřbitově dějin. Na tom není absolutně nic hanlivého. Takový je běh světa.

Krise univerzální mise Francie

K překvapením současnosti patří to, že i Francie je postižena těžkou krizí své identity. Je to poněkud udivující především proto, že její „gloire“ se mnohým jeví stále ještě jako nenušená a že si v průběhu času získala pověst navěky suverénního národního státu. Zřejmě však tomu tak není. Jsou to, pokud se nemýlím, především tři základní věci, které dosavadní sebechápání Francie v současné době zpochybňují a činí vlastní vyrobenou misi Francie stále víc fikcí. Ukazují, že změna myšlení je nevyhnutelná, a vyžadují nové kolektivní sebeuvědomění, nemá-li se Francie od Evropy izolovat, nýbrž chce-li nadále setrvat na úrovni svého evropského poslání.

Francie si fikci, že je nadále světovou velmocí, uchovála díky Charlesu de Gaullovi z poválečné doby dvojitým způsobem. Mohla se pochlubit tím, že je jadernou mocností, a namlouvat si, že svou bývalou koloniální říši zachová vytvořením „Communauté française“ přinejmenším v centrální Africe, ve frankofonních státech, nezávisle na běhu a čase.

Oba tyto pilíře francouzských velmocenských nároků byly v poslední době značně podemlety. Přestože vojenská hodnota „force de frappe“ byla už odedávna sporná, přistupuje k tomu dnes poznání, že její udržování a další rozvoj jsou pro Francii finančně přes-příliš náročné. Odtud je blízko k myšlence převést francouzské jaderné zbraně do evropské reže. K tomu sice zatím nedošlo, avšak v současné době se o tom vážně diskutuje. Tím by se Francie vzdala svého jaderného monopolu. Zbavila by se tím sice značné zátěže, zároveň by však ztratila i své zvláštní postavení mezi západoevropskými státy.

Pokud jde o přítomnost Francie v Africe, v poválečné době ji bylo možné ospravedlnit jako francouzský originální přínos k obraně Západu. Tento argument však už neobstojí od chvíle, kdy odpadlo sovětské ohrožení. Navíc libyjská intervence v Čadu ukázala, jak málo se lze v případě potřeby spolehnout na záruky Francie. Zpochybněna je i její vojenská a civilizační angažovanost v Africe, zejména v důsledku značných finančních nákladů, jež jsou ve značném nepoměru k výsledku. Už nestačí sázet na převahu vlastních ozbrojených sil. Ty jsou v Africe stále víc zatahovány do vnitropolitických šarvátek, což je v neprospěch Francie. Už nestačí spoléhat se na nadřazenost francouzské civilizace, s jejíž pomocí se domorodé elity dávaly do služeb francouzských zájmů. To dnes vychází stále řidčeji. Zmíněné elity se dnes v případě konfliktu přikloní na stranu svých národů. Stále víc začínají hovořit jejich jazykem, pokud dokonce nedají přednost angličtině nebo arabštině. Šíření „civilisation française“ v Africe je náročné a nelze je vyvážit hospodářskými zisky.

Na jiných místech – například ve východní Evropě – francouzské angažmá chybí. Tento francouzský nezájem je fatální. Francie své stále ještě existující šance v tomto regionu zcela zahazuje. Bez úplného přeorientování francouzské kulturní, hospodářské i vojenské politiky se na tom nic nezmění. Svůj politický vliv v centrální Africe Francie tak jako tak ztratí. Naproti tomu ve střední Evropě by se mohla i dnes ještě snadno usadit. Jenže přímo oslňuje svou nepřítomností.

Druhým faktorem odpovědným za mizející vliv a váhu Francie v mezinárodním měřítku je okolnost související přímo s opětným sjednocením Německa. Dokud bylo Německo rozděleno, spočívala „bonne entente“ mezi Paříží a Bonnem v tom, že Francie udávala tón politicky a Spolková republika Německo ekonomicky. Tato dělba práce se oběma zemím vyplácela. V Bonnu nebyla navzdory řadě iritací Paříže nikdy vážně zpochybněna. V poválečné době byla doslova obchodní základnou německo-francouzské spolupráce. Co ovšem zbývá Francii učinit poté, kdy svého věrného průvodce na Rýně ztratila?

Za dané situace existuje pro Francii v podstatě jediné východisko: vsadit plně na Evropu. To jest přebudovat Evropská společenství tak, aby do nich byla plně zintegrována i zahraniční a vojenská politika většího Německa a aby byly natrvalo zkroceny jeho snad se znovu probouzející politické instinkty. Přesně to nová francouzská politika sleduje i v Maastrichtské smlouvě. Pokud se to podaří, bude to zároveň znamenat, že i Francie bude vázána, tzn. že se bude muset vzdát vlastní zahraniční a bezpečnostní politiky. Ztrátu vlastní mezinárodní prestiže může vyrovnat jen zvýšením svého významu v rámci Evropy. Jinak jí nezbude než ustoupit do pozadí a přenechat pole ostatním.

Nejhrozivější účinek na politické sebechápání mnoha Francouzů má však zřejmě třetí faktor: stále zřejmější projevy rozkladu „nation une et indivisible“. Na ohrožení základů sjednocujících Francii už od dob Velké francouzské revoluce působí v současné době dva vlivy: jednak dělení Jugoslávie na její národní součásti, jednak rozpad Československa. Obojí se ve Francii pocítovalo a bylo i ostře kritizováno především jako útok na státnost jako takovou, postupem času však, jelikož tomu už nelze zabránit, se to bere jako fakt.

Mnohem závažněji – neboť se neodehrává mimo vlastní hranice, nýbrž uvnitř země – by se mohla projevit okolnost, kdy islámská menšina ve Francii zůstane všemi asimilačními nabídkami a tlaky nedotčena a úspěšně jim odolá. To bude pochopitelně chápáno jako selhání vlastních sil a jako popření idejí roku 1789. Právě to by mohlo hluboce otrást dosavadním sebecchápáním Francie. Proč?

Francii se v jejich dějinách podařilo (téměř podařilo) to, co se kromě ní – snad s výjimkou Číny a USA a v menším měřítku i latinskoamerických zemí – dosud nepodařilo žádnému státu: administrativní vytvoření kulturně homogenního národa. Ve středověku dokázala zromanizovat a nedělitelně spojit nejen Kelty a Germány; v novověku se jí navíc podařilo asimilovat množství místních usazených (tedy ne přistěhovačských) národností a učinit dialekt Ile-de-France, „langue d'oïl“, spisovnou francouzštinou. Francii se tak podařila kulturní homogenizace nejen mnoha románských dialektů, jimiž do roku 1900 mluvila většina všech francouzských občanů, mezi nimi valonštiny, normandštiny, pikardštiny a lotrinštiny. Navíc na svém území devalvovala i samostatné spisovné jazyky jako „langue d'oïl“, katalánštinu, baskičtinu, bretonštinu, němčinu a italštinu a odsoudila je k zániku.

Francii se tento pochybný kulturní čin zdařil navzdory veškerému odporu, protože se svou politikou kulturního zglajchšaltování začala už poměrně záhy, hned na počátku novověku (už v roce 1537 nařídil František I. používání „langue d'oïl“ ve všech oficiálních dokumentech). A také proto, že se při svém systematickém pofrancouzšňování mohla opírat o všudypřítomný správní aparát a centralistickou školskou správu absolutistického a později revolučně napoleonského státu. Tím byla etnická pestrost, kterou Francie kdysi oplývala, udušena už v zárodku, dříve než se stačila rozvinout.

Tento v Evropě a v tomto rozsahu jedinečný, i když poněkud děsivý čin – splnutí mnoha dialektů a národních jazyků do jediného, závazného spisovného jazyka – a takto vytvořená kulturní homogenita Francie jsou v podstatě bojkotovány neasimilovatelnou islámsko-arabskou kulturní komunitou ve vlastní zemi. Do určité míry přirozená, za samozřejmou považovaná nadřazenost francouzské národní kultury je ad oculos popírána. Působí to jako určité mene tekel. Připomíná to, že francouzský jazyk a francouzská kultura nejsou jazykem a kulturou vzdělaného a osvíceného světa obecně, ale že jsou jedním a jednou z mnoha. Tím nelze jejich univerzální nárok nijak ospravedlnit, nýbrž je jasné, že slouží k prosazování mocensko-politických zájmů.

Ukazuje se to, co vlastně nikdy nebylo tajemstvím, co se ovšem nikdy nepřiznalo; grandiózní idea o poslání Francie byla užitečnou a po dlouhý čas i nadmíru úspěšnou ideologií. Jako u všech ostatních ideologií tkví její nejdůležitější funkce v zastírání prokazatelných zvláštních zájmů a v tom, že se vydává za obecný zájem lidstva. Rozpad francouzské světové říše a úpadek francouzského státu jasně ukazují, že i v případě tzv. civilizační mise Francie šlo o fixní ideu, která své poslání splnila. Francie se s ní musí rozloučit, nechce-li zaniknout společně s ní.

Ztráta vlastní univerzální „civilizační ideologie“ postihuje mnoho Francouzů jako určitý kulturní šok. Určitě jej však přežijí. Jejich jazyk a kultura zůstanou jim i světu zachovány tím bezpečněji, čím důkladněji se oprostí od politického balastu. Také Francii, sladké Francii, nezbude než se zbavit ideologického nátěru, podle něhož údajně plnila jakési univerzální poslání. Jen pokud tak učiní, pokud se začne chápat jako národ mezi rovnoprávnými národy a bude ctít jazyk a kulturu každého jiného národa jako své vlastní, bude schopná integrace a zaujme své místo v evropském společenství národů.

Rusko a Německo – vzájemné spojitosti

Jakékoli posuzování vztahů, které Rusko v průběhu své slavné historie s ostatními státy Evropy mělo, prozrazuje jednu skutečnost. Rusko se chtě nechtě stalo nedílnou součástí Evropy, v důsledku toho hrálo v rámci staré evropské soustavy států vždy svou vlastní nezaměnitelnou roli a v současné době – podobně jako všechny ostatní evropské státy – stojí před obtížným úkolem: zaujmout v nové Evropě, v politicky organizovaném

evropském společenství národů přiměřené místo. Ukazuje se, že dokonce ani Rusko nemá žádnou jinou skutečnou alternativu.

V dané chvíli nezbyvá než tuto okolnost promyslet a zvážit, neboť Rusko, pokud se nemýlím, opět začíná hledat své „poslání“, dané nejen jeho zeměpisnou polohou, dějinami a kulturou, ale i požadavky doby.

Mnohé svědčí o tom, že v minulosti z celé řady důvodů existoval jakýsi zvláštní rusko-německý vztah, ne-li přímo „zvláštní osudovost“, která je pro obě strany tak poučná a závažná. V neposlední řadě i z historicky se nabízejícího poznání, že rozhodnutí Ruska a Německa měla pro osud celé Evropy vždy zásadní význam a budou jej nepochybně mít i v budoucnosti.

Má ruský a německý národ šanci překročit svůj historický stín a stát se normálními, integrace schopnými evropskými národy, aniž přitom ztratí svou identitu? Jinými slovy – mají předpoklady pro evropské „poslání“ obou národů?

Mohlo by se docela dobře stát, že v současné době nejde vůbec o jejich „návrat“ do staré Evropy, nýbrž spíš o jejich „integraci“ do nové Evropy, neboť ta je právě na pořadu dějin a je to pochopitelným zájmem obou národů, jakož i celé Evropy. Tato možnost ovšem slibuje úspěch jen tehdy, budou-li vlády proces integrace opravdu chtít a neochvějně uskutečňovat a bude-li jasný a shodný i společný cíl. Existuje možnost organizovaného soužití, nějaká stabilní, federativní podoba společenství národů, v níž by i ruský a německý národ, aniž by nad ostatními národy dominovaly nebo aniž by byly ostatními diskriminovány, našly své obecně uznávané místo?

K osudu historických národů

K historickým národům Evropy patří, vedle jiných, také Poláci a Maďaři. Jim se už v době pozdního středověku podařilo vytvořit šlechtické republiky, jež měly rozměr velkých evropských říší. Polsko-litevské království se v období svého rozkvětu prostíralo od Baltského až k Černému moři, uhersko-chorvatské od pohoří Karpat až ke Středomoří. Obě byla, v souladu s dobou, volnými spojeními feudálního charakteru. Držela pohromadě díky vládnoucí šlechtické vrstvě, homogenizované hlavně rodinnými a pokrevními svazky, a tvořila je četná, převážně původní rolnická etnika, jakož i nepočtené, většinou přistěhované německé a židovské střední vrstvy, tedy ovládaní. Tyto historické říše, které v průběhu staletí zanikly, je třeba v tomto rámci připomenout z toho důvodu, že v polském i v maďarském sebechápání nadále hrají nikoli bezvýznamnou roli.

Připomínka velké minulosti polské a uherské šlechtické republiky se však stává fraškou, ba dokonce handicapem, jakmile příslušníci a mluvčí moderního polského a maďarského státu tento národní stát dávají do souvislosti s oněmi historickými feudálními státy a odvozují z toho územní nároky. To odporuje nejen právu na národní sebeurčení, na něž se oba národy dnes jako na základ své vlastní státní existence odvolávají, ale zabraňuje jim to i přiznat stejná práva ostatním národům. Je to však nezbytný předpoklad, je to do určité míry část vstupného, které je třeba zaplatit za přijetí do evropského společenství národů.

Případ Polska

Jak se Polsko a Maďarsko vyvíjely v moderní národní státy, nutně ztrácely své historické feudální říše. A nemohlo tomu být jinak. To se v případě Polska stalo už koncem 18. století.

Historická polská šlechtická republika, neschopná modernizace vlastními silami, byla v roce 1795 třemi sousedními absolutistickými mocnostmi – Ruskem, Pruskem a Rakouskem – násilně rozdělena na tři části. Polsko na 123 let (1795–1918) zmizelo z politické mapy Evropy.

Když bylo na konci první světové války třemi demokratickými velmocemi – Francií,

Velkou Británií a USA – opět jako národní stát násilně obnoveno, stalo se tak na úkor nepolských národností, především ukrajinské, běloruské, litevské a německé. Nově vzniklý polský národní stát se totiž vybarvil jako anachronický, životaneschopný národnostní stát. Přibližně třetina jeho obyvatelstva byla nepolského původu. To se změnilo teprve po roce 1945, kdy bylo Polsko oběma supervelmocemi oné doby, Sovětským svazem a Spojenými státy, opět násilně obnoveno jako moderní národní stát na novém, etnicky ze dvou třetin nepolském území. Ve svých dnešních hranicích má v současné době jen asi 3 %, tedy přibližně jeden milión občanů nepolského původu, a mimo své hranice nemá žádné sídelně ucelené národní komunity. Jak k tomu došlo, je známo.

Polsko mělo opět jednou štěstí; neboť nikoli díky vlastní schopnosti a na základě etnických kritérií získalo v roce 1945 svou novou podobu. Stalo se tak díky zájmům Sovětského svazu, přesněji řečeno díky zájmům Stalina, a na základě nezájmu USA. Polsko ztratilo na východě oblasti o rozloze 226 000 km², obývané většinou nepolským obyvatelstvem, ve prospěch Sovětského svazu, zato na západě získalo čistě Němci obydlená území o rozloze 211 000 km². Poláci ze ztracených východních území a Němci ze získaných západních území byli vyhnáni. Kdyby se v roce 1945 postupovalo spravedlivě, byly by se hranice stanovily podle etnických kritérií a historický polský stát, jenž v roce 1772 zahrnoval bezmála dva milióny km², by se byl smrskl na území o ploše asi 100 000 km², tzn. asi na dvacetinu své někdejší rozlohy. Dnešní polský národní stát čítal v roce 1992 38,6 miliónu obyvatel a měl rozlohu 313 000 km². Počtem obyvatel – po Rusku, Ukrajině a Turecku – je tak na devátém, svou rozlohou na třináctém místě mezi evropskými státy.

Případ Maďarska

Maďarsko – v protikladu k Polsku – nemělo žádné štěstí v neštěstí. Jako národní stát zaujímá v současné době plochu 93 000 km², což je asi jen čtvrtina územní rozlohy (325 000 km²), kterou mělo ještě v roce 1918 jako feudální stát. Z dnešního počtu obyvatelstva (11,7 miliónu) je asi jen 5 %, tj. 550 000, nemaďarského původu. Avšak nejméně jedna čtvrtina všech Maďarů (asi 3,3 miliónu) žije v sousedních státech, v oblastech, které kdysi byly součástí historického uherského státu – především v Rumunsku, v Srbsku, v Chorvatsku, na Ukrajině a na Slovensku. Tito Maďaři zůstali mimo maďarský státní svazek.

Okolnost, že početné maďarské menšiny žijí v sousedních zemích, zatěžuje vzájemné vztahy s nimi. Důvodem je, že život maďarských menšin bývá často těžký a někdy až nesnesitelný a že maďarský stát se za ně cítí odpovědný. Obojí je pochopitelné. Sousední národy, většinou nestabilní a samy sebou nejisté, se mstí na maďarských menšinách za pomadařšfování, jemuž byly v minulosti vystaveny. Maďarský stát usiluje o to, aby svým krajanům pomohl. Cožpak kromě nelidského vyhánění nebo sice pomalé, ale smrtelné asimilace neexistuje žádné jiné řešení? Existuje, a dokonce nejen jako šedá teorie.

* * *

Teoreticky je zcela jasné, co musí v budoucnu nastat. Všechny evropské národní státy jsou právně a morálně povinny umožnit uplatňování lidských práv a specifických práv národnostních menšin na svém výsostném území. V minulosti tomu tak nebylo. Jelikož ve starém evropském státním systému neexistovala možnost sankcí při prosazování menšinových práv, bylo na libovůli příslušné vlády, zda je bude respektovat či nikoli. Menšiny byly národnostním státům vydány na milost a nemilost. Jakým způsobem lze zajistit, aby tomu v budoucnu bylo jinak?

Změnit se to může zásadně jen tehdy, podaří-li se vytvořit evropské společenství národů, které bude mít k dispozici účinné možnosti sankcí i k prosazování menšinových práv. Teprve pak bude možné volat státy k odpovědnosti: buď odepřením připojení

k Evropským společenstvím, nebo závazným rozhodnutím Evropského soudního dvora. Jsou to silné nátlakové prostředky, jejichž nepoužití bude ve vlastním zájmu jednotlivých členských států, protože jinak by měly proti sobě celé společenství. Podobně jako jsou Evropská společenství už dnes adekvátním prostředkem pro zabránění válečným konfliktům mezi členskými zeměmi jednou provždy, stejně tak bude budoucí společenství národů nepochybně s to dopomoci menšinám v Evropě k uplatnění jejich práv. Je to dodatečný, nikoli bezvýznamný důvod pro jeho vytvoření; neboť s výjimkou Islandu neexistuje ani jediný evropský národ, na jehož území – uvnitř státních hranic – by nežila jiná národní etnika.

Naděje, že evropské společenství národů bude také a zejména pro národnostní menšiny v členských státech požehnáním, nevychází jen z toho, že jejich práva budou v ústavě Společenství výslovně zaručena. Nespoléhá se také pouze na to, že Evropský soudní dvůr bude mít v případě konfliktu mezi dvěma členskými státy poslední slovo. Sází především na to, že všechny členské státy v rámci evropského společenství národů budou v podstatě samy národními menšinami – Francouzi stejně jako Rusové nebo Němci. Jejich společným zájmem při ochraně menšin, totiž sebe samých i svých vlastních, bude nejbezpečnější zárukou toho, že i nejmenším menšinám v Evropě se dostane ochrany a podpory, jakmile bude společenství existovat.

Na příkladu Jižních Tyrol lze názorně ukázat, co bude v politicky sjednocené Evropě zcela normální. Jedna menšina, která v rámci mocného italského národního státu bojovala o svou holou existenci, získala pod střechem Evropských společenství takovou míru kulturní a hospodářské autonomie i možnost rozvoje, jaké by si nevydobyла ani secesí, ani sjednocením s jazykově stejnorodou rakouskou spolkovou zemí Tyrolskem. Jiho-tyrolané nemají důvod si stěžovat na svůj osud, že musí žít odděleně od vlastního národa a společně s národem jiným. Svou existenci už nepovažují za ohroženou. Využívají naopak šancí, které se jim jako italským občanům s německou kulturou v rámci otevřených hranic v Evropě jako spojovacímu článku mezi dvěma velkými národy nabízejí. Za nic by neměnili. A stejná perspektiva se otevírá všem menšinám v Evropě.

Poznámka: Stat' profesora Helmuta Wagnera je poslední částí jeho obsáhlé historicky fundované studie, jejíž předchozí dvě části byly uveřejněny v čísle 3 a 4/1992.